

Oikeuskansleri Tuomas Pöysti ilmoittaa siirtyvänsä uusiin tehtäviin ja jättävänsä nykyisen virkansa heinäkuun lopussa ja käytännössä jäävän pois viranhoidosta huhtikuun lopussa 2025. Hän aikoo syksyllä 2025 jatkaa uraansa kansainvälisessä ympäristössä yksityisellä sektorilla keskittyen digitaalitekniologioiden ja hyvän hallinnan oikeuskysymyksiin sekä EU-oikeuteen. Puheenvuorossa Tuomas Pöysti kertoo ajatuksistaan oikeuskanslerin viran jättämisen yhteydessä.

Oikeuskansleri Tuomas Pöysti siirtyy uusiin kansainvälisiin tehtäviin

Olen irtisanoutunut valtioneuvoston oikeuskanslerin virasta ja käytännössä jään loman kautta pois viranhoidosta huhtikuun lopussa. Oikeuskanslerin virka tulee täytettäväksi 1.8.2025 alkaen. Tarkoitukseni on siirtyä syksystä 2025 lähtien kansainvälisessä ympäristössä uusien teknologioiden oikeuskysymyksiin ja EU-oikeuteen sekä hyvään hallintaan suuntautuneeseen, riippumattomuutta ja itsenäisyyttä edellyttävään yksityisen sektorin tehtävään. Tarkemmin kyse on eurooppalaisesta asianajoalan tehtävästä. Tarkoituksena on myös jatkaa ja vahvistaakin aktiivista oikeustieteellistä tutkimus- ja julkaisutoimintaa. Suunnitelmistani tiedotetaan tarkemmin myöhemmin sitten kun niistä on konkreettista kerrottavaa.

Valtioneuvoston oikeuskanslerin virka on hieno näköalapaikka suomalaiseen oikeuselämään ja yhteiskuntaan. Olen siinä hyvin motivoituneena ja osaavan henkilökunnan sekä erinomaisen työyhteisön tukemana saanut palvella isänmaata. Olen saanut siinä nauttia hyvästä yhteistyöstä ja toimivasta vuorovaikutuksesta valvottavien ja yhteistyötahojen kanssa. Ratkaisuuni siirtymisestä eurooppalaiseen toimintaympäristöön vaikuttivat henkilökohtaiset näkökohdat sekä käsitykseni siitä, missä minulla voisi vielä olla paljon uutta annettavaa eurooppalaiselle ja suomalaiselle yhteiskunnalle, ihmisille ja yrityksille sekä oikeudellisille käytännöille.

Digitaalisen teknologian oikeudelliset kysymykset ja EU-oikeus ovat hallinto-oikeuden rinnalla olleet koko ajan keskeisellä sijalla juristin urallani ja oikeustieteellisessä tutkimuksessani. Tarkoitukseni on voida työurani aikana vielä kerran voida keskittyä näihin nopeassa kehityksessä oleviin digitalisaation ja oikeuden sekä EU-oikeuden kysymyksiin eurooppalaisessa toimintaympäristössä. Henkilötasolla kyse on siis rakkaudesta lajiin. Mutta ei vain siitä. Digitaalisten teknologioiden sääntelyn ja hyödyntämisen sekä kilpailun ja hyvän hallinnan oikeuskysymykset ovat näinä tekoälymurroksen ja muiden uusien teknologioiden nopean kehityksen ja myrskyisän kansainvälisen kehityksen aikoina tehokkaasti toimivan, eurooppalaisen sosiaalisen markkinatalouden ja demokratian perustavanlaatuisia tulevaisuuden

kysymyksiä. Näihin haluan omalla työlläni vielä vaikuttaa uudesta näkökulmasta sekä oppia ja innovoida uutta.

Olen saanut toimia valtioneuvoston oikeuskanslerin vaativassa virassa seitsemän tavattoman vaihderikkaan mutta synkkiä sävyjä sisältäneen vuoden ajan. Näihin vuosiin on mahtunut kaksi kertaa poikkeusolot sekä paljon poikkeuksellisia, ylintä laillisuusvalvontaa huomattavassa määrin työllistäneitä tapahtumia: koronapandemia ja heti sen jälkeen Venäjän hyökkäyssodasta aiheutunut turvallisuustilanteen dramaattinen heikkeneminen, Suomeen kohdistuva vihamielinen hybridi vaikuttaminen ja Suomen nopea liittyminen puolustusliitto Naton jäseneksi näistä kaikista johtuvine sääntelytarpeineen ja oikeudellisen tulkinnan ja valvonnan tarpeineen tilanteissa, joissa lainsäädäntö ei ole välttämättä ole ollut ajan tasalla. Mutta oikeusvaltion periaatteiden mukaan näihin on pyritty Suomessa vastaamaan ja oikeusvaltion periaatteiden toteutumista on ylimmässä laillisuusvalvonnassa varmistettu kaikin voimin. Tärkeintä ovat kuitenkin olleet ihan tavalliset kansalaisten ja suomalaisten yritysten arjen oikeudelliset pulmat ja niitä koskevat tuhannet ja taas tuhannet asiat sekä kaikki ne asiat, joissa luottamusta laillisuuteen on vahvistettu korjauttamalla laillisuusvalvonnassa ylimmän hallitusvallan päätöksiä. Vuonna 2024 oikeuskanslerin laillisuusvalvonnassa pyydettiin korjausta 21 prosenttiin valtioneuvoston ja tasavallan presidentin esittelyiden 1898 asiasta.

Ylintä laillisuusvalvontaa on merkittävästi kehitetty viime vuosina. Oikeuskanslerin kaiken toiminnan laillisuusvalvonnallista otetta ja sen menettelyiden määrämuotoisuutta, systemaattisuutta ja vaikuttavuutta on vahvistettu virkakauteni aikana. Suomen kahden ylimmän laillisuusvalvojan, valtioneuvoston oikeuskanslerin ja eduskunnan oikeusasiamiehen tehtäväjako on samoin merkittävästi uudistettu. Käytännössä suurin osa asioista on tosiasiallisesti työnjaon piirissä. Nykyisin kanteluiden käsittely on eduskunnan oikeusasiamiehen laillisuusvalvonnassa selvästi suuremmassa roolissa kuin oikeuskanslerin laillisuusvalvonnassa, jossa sinänsä käsitellään myös liki pari tuhatta kantelua vuosittain mutta laajempi osa laillisuusvalvonnasta painottuu muihin laillisuusvalvonnan keinoihin. Kummallakin laillisuusvalvojalla on toisistaan poikkeava profiili ja painopisteensä. Oikeuskanslerinvirasto toimii nykyisin lisäksi EU:n ja kansallisen ilmoittajansuojelulainsäädännön mukaisena riippumattomana ulkoisena ilmoituskanavana.

Oikeuskanslerin tärkeänä tehtävänä on hallitusvallan laillisuusvalvonta ja sen osana ennakollinen säädösvalvonta ja muu lainvalmistelun laillisuusvalvonta. Näitä on viime vuosina kehitetty määrätietoisesti. Suomalainen perustuslakikontrolli perustuu useiden eri instituutioiden toisiaan täydentävään toimintaan. Oikeuskanslerin ennakollista säädösvalvontaa kehitetään edelleen siihen suuntaan, että valtioneuvosto lainvalmistelusta vastaavana valtioelimenä valmistelee hallituksen esitykset perustuslain ja kansainvälisten ihmisoikeusvelvoitteiden sekä Euroopan unionin oikeuden mukaiseksi.

Oikeuskanslerin yhtenä tehtävänä on varmistaa laillisuusvalvonnalla, että näin tapahtuu tai että valtioneuvosto tekee eduskunnalle oikeudellisesti riittävän kestävästi perustellun esityksen tulkinnan muuttamisesta. Oikeuskanslerin ennakkollinen säädösvalvonta osaltaan turvaa perustuslakivaliokunnalle edellytyksiä keskittyä sen tulkintaa vaativiin esityksiin. Oikeuskanslerin puuttumiskynnystä on alennettu ja systematisoitu (ks. Toimenpidekynnys lainvalmistelun laillisuusvalvonnassa, <https://oikeuskansleri.fi/-/oikeuskansleri-tuomas-poysti-toimenpidepidekynnys-lainvalmistelun-laillisuusvalvonnassa> (K 19/2022 vp, s. 12-20)). Oikeuskanslerin laillisuusvalvonnassa tekemien korjauspyyntöjen määrä kertoo osaltaan tästä.

Perustuslaissa säädetyn oikeuskanslerin tehtävän antaa oikeudellisia tietoja ja lausuntoja menettelytavat on systematisoitu ja saatettu kirjallisiksi ja määrämuotoisiksi (ks. Oikeuskanslerin kirje 24.3.2022 OKV/702/24/2022, https://oikeuskansleri.fi/documents/1428954/110061461/Oikeuskanslerin_kirje_ministerioille_OKV_702_24_2022_1.pdf/04d2b341-ab61-6500-d70f-852b5852689c/Oikeuskanslerin_kirje_ministerioille_OKV_702_24_2022_1.pdf?t=1664777128427). Oikeuskanslerin lausunnoissa ei ole kyse hallituksen konsultaatiosta vaan perustuslain valmisteluasiakirjojen perusteella kyse on ennakkollisesta laillisuusvalvonnasta. Uudistetut menettelyt varsin hyvin vastaavat kansainvälisiä hyviä käytäntöjä. Hallituksen neuvominen kuuluu ministeriölle. Oikeusministeriön konsultatiivinen rooli ministeriöiden tukena on huomattava. Ylimpien laillisuusvalvojien tehtäväjako, uudet tehtävät sekä uudet painotukset, on saatu onnistuneesti toteutettua tai ainakin hyvin käynnistettyä oikeuskanslerinviraston arjessa. Näinä vaikeina aikoinakin kansallisen turvallisuuden suojaaminen on myös kattavasti ylimmän laillisuusvalvonnan ja tuomioistuinkontrollin kohteena (ks. Oikeuskanslerin puheenvuoro kertomuksessa eduskunnalle K 11/2024 vp, s. 12-24, varsinkin s. 21-24, <https://oikeuskansleri.fi/-/oikeuskansleri-tuomas-poystin-oikeuskanslerin-puheenvuorokirjoitus-valtioneuvoston-oikeuskanslerin-kertomuksessa-vuodelta-2023>). Kun aikamme Eurooppa on myrskyssä ja karu niin tällä on periaatteessa ja käytännössäkin suuri merkitys.

Ylimmän laillisuusvalvonnan työ ja toiminta ihmisten, yritysten ja koko suomalaisen yhteiskunnan oikeuksien ja oikeudenmukaisuuden tasapainoiseksi turvaamiseksi vaativat huolellisella harkinnalla tehtävää jatkuvaa kehittämistä ja uudistamista. Uudistamista tehdään ja täytyy tehdä aikaisempia perinteitä ja hyviä käytäntöjä kunnioittaen. Nyt on sopiva vaihe siirtää hyvillä mielin oikeuskanslerin rooli seuraaviin käsiin. Instituution kehitys ja arjen työ suomalaisten palvelijana jatkuu.